

یکپارچه سازی تولید و تجارت ضرورتی انکارناپذیر

دکتر مهدی فتح اله، رییس موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

ایران

افزایش جمعیت کشور، کاهش قدرت خرید درآمدهای نفتی و مهمتر از همه پایان پذیر بودن منابع نفت؛ مدت‌هاست که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور را به این باور رسانده که توسعه صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک محصولی، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. این واقعیت که کشورهای تازه صنعتی شده به طور عمده از طریق راهبرد توسعه صادرات و نفوذ در بازارهای جهانی موفق به حفظ و تقویت رشد مداوم اقتصادی خود شده‌اند بسیار واضح است. در دنیای امروز، "توسعه صادرات" تنها به افزایش درآمد ارزی از طریق صادرات کالا و خدمات محدود نمی‌شود؛ بلکه نقش مهمتری را به‌عنوان راهبردی برای رشد و حتی توسعه اقتصادی در جهان بر عهده دارد. به این دلیل در بیشتر کشورهای جهان به بخش صادرات اهمیت خاصی داده می‌شود و از آن به‌عنوان موتور محرک سایر بخش‌ها نام برده می‌شود. این سیاست معمولاً به سیاست صادرات محور شناسایی می‌گردد و در بیشتر کشورهای توسعه یافته از آن به‌عنوان سیاستی مهم و کلیدی یاد می‌شود.

اجرای سیاست صادرات محور نیاز به ساختارهای مناسبی دارد و در صورتی که این ساختارها در قالب نهادهای مختلف به صورت مجزا و گسسته از هم در نظر گرفته شوند، دارای کارایی پایینی خواهند بود. از این‌رو در اکثر کشورها سازمان‌های مرتبط با اجرای این سیاست، یک ساختار مدیریتی واحدی را طرح ریزی می‌کنند. این مدیریت مبنی بر راهبرد توسعه صادرات منجر به موتور محرکی برای سایر اجزاء جامعه از قبیل صنعت، معدن، کشاورزی و ... خواهد شد. در این حالت، صادرات به صنعت، کشاورزی، معدن و سایر بخش‌های تولیدی جامعه، جهت داده و موجب رشد و ارتقاء آنها خواهد شد. در این حالت صادرات، محور تولید بوده و نقش یک عامل پیش‌برنده برای تولید را خواهد داشت. صادرات تولید محور، منجر به ایجاد یک سامانه کشتی در داخل کشور برای دستیابی به بازارهای خارجی شده و این سامانه منجر به دستیابی به اهداف زیر خواهد شد:

توجه به صادرات و محور قرار گرفتن آن در برنامه‌های دولت منجر به دستیابی به بازارهای ناشناخته شده و افزایش سهم کشور در بازارهای جهانی خواهد شد. این افزایش هم به دلیل شناسایی بازارهای جدید و هم به دلیل ورود موفق‌تر به بازارهای شناخته شده بوجود خواهد آمد. بسیاری از بازارها در کشور به‌عنوان بازار هدف شناسایی شده‌اند ولی به دلیل اینکه مقوله سیاست محور بودن صادرات در سازمان‌ها و ارگان‌های

دولتی مرتبط کم‌رنگ بوده؛ دستیابی موفق‌تری به آن بازارها صورت نگرفته است. به نظر می‌رسد با ادغام وزارت صنایع در وزارت بازرگانی زمینه‌های مساعدی برای این موضوع ایجاد می‌شود. زیرا توجه به صادرات و این ادغام هوشمندانه با هدف توسعه صادرات و تولید صادرات محور، صورت گرفته و انتظار می‌رود در ساز و کارهای مرتبط نیز ساختارها و سیاست‌های مناسبی برای این امر در نظر گرفته شود.

یکی دیگر از مزایای توجه به صادرات، افزایش کیفیت کالاهای تولیدی می‌باشد. در صورتی که صادرات، محور قرارگیرد نیازمندی‌های بازارهای جهانی شناسایی و برای دستیابی به آنها هدف‌گذاری می‌گردد. این مسیر منجر به شناسایی استانداردها، راهکارها و ابزارهای فنی و مدیریتی برای توسعه کیفیت کالاهای داخلی می‌گردد. کیفیت یکی از مهمترین معیارهای مشتریان در بازارهای جهانی بوده و در صورت پایین بودن کیفیت، صدور هیچ‌کالایی میسر نخواهد شد. از طرفی پیش‌نیاز بهبود کیفیت، آشنایی با الزامات بازارهای خارجی، استانداردهای آنها و همچنین امید به فروش و ورود به بازارها خواهد بود. به جرات می‌توان گفت که بیشتر بنگاههای تولیدی در کشور ما قابلیت ورود به بازارهای جهانی را دارند اما نبود امید به صادرات و سیاست‌های حمایتی، آنها را از سرمایه‌گذاری در این امر مهم دلسرد کرده است.

همچنین ایجاد قابلیت صادرات در یک بنگاه موضوعی ساده نیست و علاوه بر نیاز به قابلیت‌های خاصی در بنگاه مربوطه، نیاز به قابلیت‌های بسیار بیشتری در نهادهای پشتیبان دارد. بسیاری از بنگاهها حاضر به افزایش قابلیت‌های خود برای صادرات هستند، اما عدم وجود حمایت‌های پشتیبانی مرتبط، آنها را از سرمایه‌گذاری در بنگاه خود مأیوس می‌کند. زیرساخت‌های مناسب حمل و نقل، انبارداری، بسته‌بندی، تجاری، گمرک و ... الزامات مهمی هستند که برای صادرات هر بنگاهی ضروری است. یک بنگاه تولیدی به تنهایی نمی‌تواند همه این چرخه را به‌وجود آورد. در صورتیکه "صادرات" محور فعالیتها در کشور باشد، این امید ایجاد می‌گردد که در کشور زیرساخت‌ها و بسترهای مناسب برای توسعه صادرات مهیا گردد و این خود منجر به توسعه بنیانهای تولیدی خواهد شد. ادغام مدبرانه دو وزارت صنایع و بازرگانی قدمی در راه ایجاد این راهبرد و از نخستین اقدامات موثر برای توسعه صادرات محسوب می‌گردد.

در صورتی که "صادرات" محور باشد، علاوه بر توجه به توسعه بنگاههای تولیدی فعلی به توسعه زنجیره ارزش نیز توجه می‌گردد. این موضوع خود منجر به شناسایی فرصت‌های مناسبی برای تولید و ارائه خدمات می‌شود. توجه به این فرصت‌ها هم سبب توسعه اشتغال شده و از طرفی دیگر منجر به توسعه تولیدات فعلی خواهد شد. به دلیل شناسایی فرصت‌های جدید برای توسعه و ارائه خدمات جدید، بنگاههای خدمات تجاری در این راه خود به خود ایجاد می‌شوند که این توسعه اشتغال را به‌همراه خواهد داشت. دلیل ایجاد خود به خود این بنگاهها، وجود سامانه کشتی مبتنی بر صادرات می‌باشد. این سامانه مبتنی بر صادرات؛ خود موتور

محرکی است که فاصله‌ها و گلوگاه‌های خالی تولید و خدمات کشور را شناسایی و مشخص می‌سازد و به دنبال آن سرمایه‌داران تشویق به سرمایه‌گذاری در این حوزه‌ها خواهند شد. از طرف دیگر توسعه زنجیره ارزش منجر به توسعه و بهبود وضعیت بنگاه‌های تولیدی فعلی خواهد شد زیرا در حال حاضر بسیاری از کالاهای کشور ما به دلیل ضعف در بقیه مراحل زنجیره تامین امکان ورود موفق به بازارهای جهانی را ندارند. برخی از این بنگاهها تولیدات با کیفیت بالایی دارند اما، برای مثال صنایع بسته‌بندی، تبلیغات و ... قوی در کنار آنها وجود ندارد و منجر به ارایه ضعیف کالاهای آنها خواهد شد. توسعه و تقویت زنجیره ارزش کالاها منجر به تقویت زنجیره تامین خواهد شد و این خود امکان توسعه صادرات و به تبع آن توسعه تولید را به همراه خواهد داشت.

یکی از مهمترین مشکلات بنگاه‌های تولیدی، مشکلات مالی است که آنها را از پرداختن به مسیرهای توسعه باز می‌دارد. مشکلات مالی در یک بنگاه علل مختلفی دارد و یکی از مهمترین علل آن تیراژ پایین تولید کالاها است. در صورتیکه تیراژ تولید پایین باشد، مشکلات متعددی از قبیل عدم امکان همکاری با بنگاه‌های بین‌المللی عرضه‌کننده کالا و خدمات، ایجادنشدن زنجیره تامین قوی و ... را به همراه خواهد داشت که همه این عوامل باعث افزایش قیمت تمام شده کالا شده و مشکلات مالی متعددی را برای بنگاه به همراه خواهد داشت. محور بودن صادرات، افزایش تقاضا و تولید می‌تواند قدمی برای حل مشکلات یاد شده باشد. در صورتی یک کشور صادرات محور خواهد بود که نهادهای مدیریتی کشور بر پایه موارد یاد شده طراحی شده باشند. استقرار چنین ساختار مدیریتی فواید یاد شده را برای کشور به ارمغان خواهد داشت. بر این اساس ادغام دو وزارتخانه صنایع و بازرگانی را می‌توان قدمی امید بخش در راستای توسعه صادرات و به تبع آن رشد صنعت، تولید و کشاورزی در کشور دانست.